

PIETARYRTTI (TANACETUM VULGARE)

VÄRIKASVINA

PIETARYRTTIPOPULAATIOILLA
VÄRJÄTYN VILLAN VÄRISÄVY JA
VÄRINKESTO

Saara Raatikainen

30.7.2009

Värjäripäivät Sipyy

Pietaryrtti käsityötieteen pro gradu -tutkielman aiheena

- Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää pietaryrttipopulaatioiden välisiä eroja värinkestossa ja värisävyissä
- Värierot ja Värien pesun-, hankauksen- ja valonkesto

Pietaryrtti

- Pietaryrtti kuuluu asterikasveihin, se kasvaa kasvipopulaatiosta riippuen 30-150 cm korkeaksi. Varsi on jäykkä ja pystyssä, lehdet ovat tummanvihreät, pariliuskaiset ja terävähampaiset. Keltaiset torvikukat muodostavat tiiviitä 7-11 mm:n kokoisia nappimaisia mykeröitä.
- Pietaryrtti on tunnettu koko Suomessa ja on perinteisesti tuttu niin koriste- kuin rohdoskasvina
- Keskiajalla pietaryrttiä on käytetty hyönteisten torjunnassa, mausteena ja rohtona
- Pietaryrtin katsotaan olevan peräisin Aasiasta sekä joiltain alueilta Euroopasta
- Muinaiset kreikkalaiset valmistivat pietaryrtistä lääkettä ja nimesivät sen kuolemattomaksi (Athanaton), mistä nimi Tanacetum on johdettu
- Keski-Euroopassa kasvatettiin 700-luvulla pietaryrttiä puutarhoissa, josta se levisi muihin osiin Eurooppaa ja Amerikkaan
- Nykyisin pietaryrtti kasvaa luonnonvaraisena myös alueilla, jotka eivät ole sen alkuperäisiä kasvualueita, kuten Irlanti ja Pohjois-Skandinavia

Pietaryrtti rohdoskasvina ja hyönteisten karkottajana

- Rohtona käytetty muun muassa nopeuttamaan kuukautisia, matolääkkeenä, ruuansulatuksen edistämiseksi, suuvetenä sekä maksa-, hermo- ja vatsasairauksiin. Lisäksi pietaryrtistä on tehty istumakylpyjä lievittämään kuumetta ja auttamaan kipeitä jäseniä sekä raskaana oleville naisille, helpottamaan lähestyvää synnytystä,
- Tehokas hyönteisten karkottaja
- Pietaryrttikimppuja on sidottu asuinhuoneistojen kattoon roikkumaan, jolloin se on karkottanut niin kärpäset kuin muutkin hyönteiset
- Pietaryrtillä on antiseptinen, bakteereita tappava ominaisuus (haihtuvat öljyt ja

Pietaryrtti mausteena

- Pietaryrtin mykeröitä ja kukkuvia versonlatvoja on käytetty teehen
- Mausteena sitä on käytetty pippurin korvikkeena, munakkaissa, vanukkaissa, yrttivoissa, kalassa, salaattinkastikkeissa, marinadeissa, kakuissa, pannukakuissa ja vohveleissa
- Varhaisimmat "laskiaistiistainpannukakut" oli maustettu pietaryrtillä
- Nykyisin pietaryrttiä käytetään muun muassa mausteena Chartreuse-liköörissä
- Pietaryrttiä ei suositella käytettäväksi lääkkeeksi ja sen käyttöä yleisestikin sisäisesti ei suositella, ainekoostumuksen suurten vaihtelujen vuoksi

Pietaryrtti kasvivärjäyksessä

- Kukinnoista saadaan keltaista väriä, varsista vihreää ja koko kasvista kellanvihreää väriä
- Värjätessä kukinnoilla keltaista väriä puretusaineeksi suositellaan alunaa ja lisäksi mahdollisesti viinikiveä ja tinasuolaa
- Muita värejä voidaan saada aikaan käyttämällä eri puretusaineita. Esimerkiksi lehmuksenvihreää ja tummanvihreää väriä saadaan, kun puretuksessa käytetään kupari- ja rautavihtrilliä
- Kukat poimitaan täydessä kukassa ollessa. Halutessa voimakkaan, puhtaankeltaisen värin kukat tulee poimia yksitellen ja poistaa vihreät osat mahdollisimman tarkkaan.
- Kasvia voidaan käyttää värjäykseen tuoreena tai kuivattuna
- Kukintojen liotus??
- Tuoretta pietaryrttiä tai sen kukintoja käytetään noin 400 g-500 g värjättäessä 100 g lanka
- Kuivattuja kukintoja käytetään yhden suhteessa yhteen

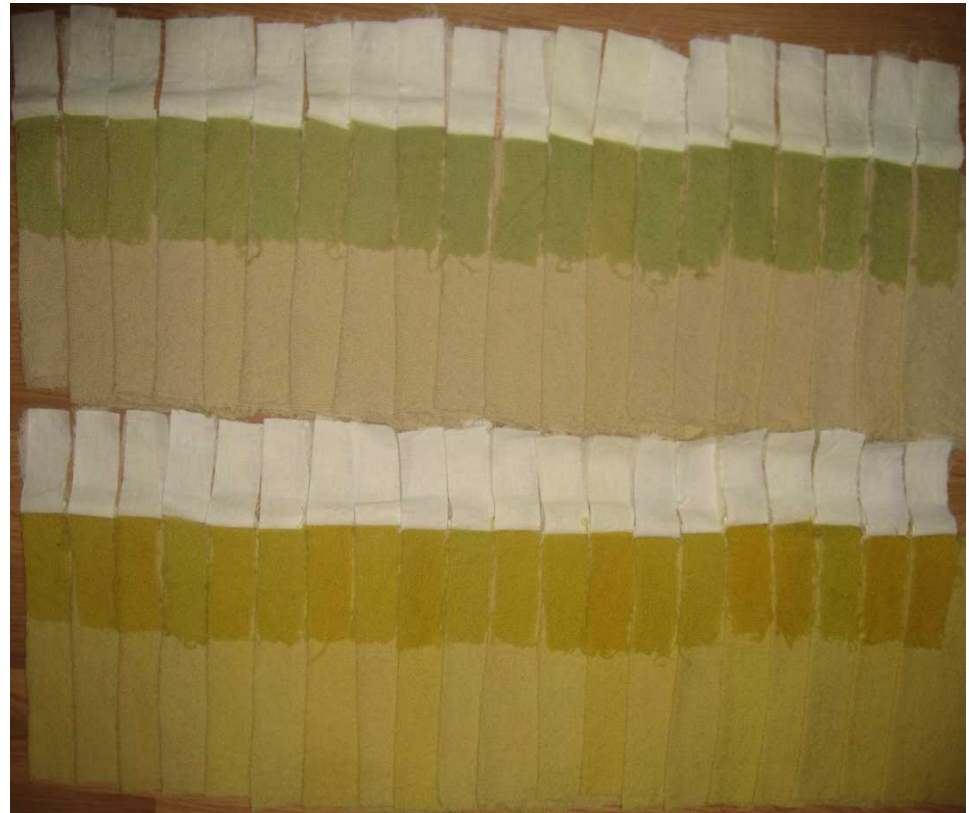
Pietaryrtti tutkimuksen tuloksia

- Pietaryrttipopulaatiot antoivat toisistaan poikkeavia keltaisia värejä
- Aluna puretuksen vaikutus keltaisuuteen

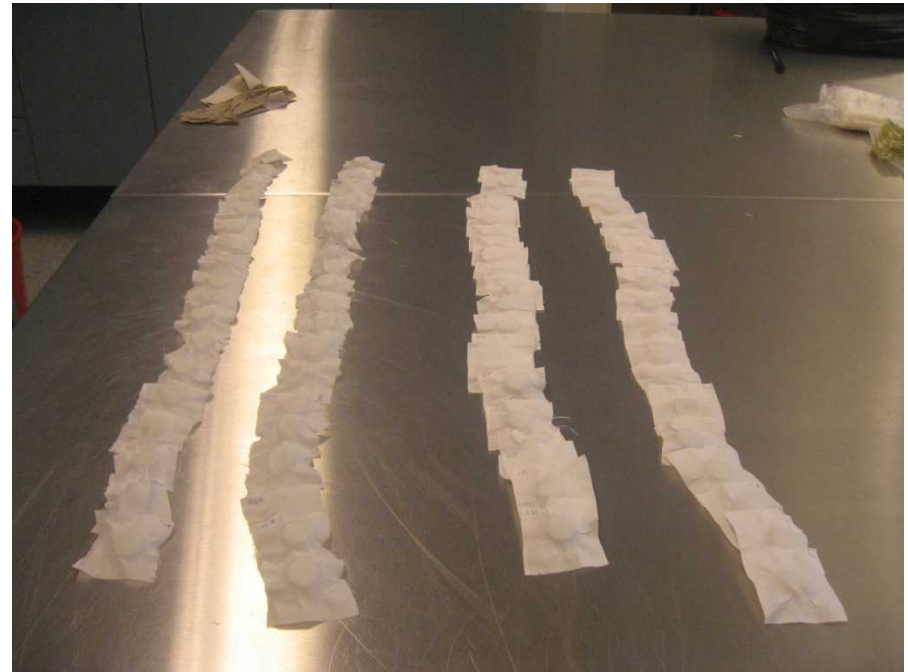
Värien pesunkesto

- Puretetut näytteet: valoisuus laski ja keltaisuus voimistui
- Purettamattomat näytteet: muuttuivat vihreiksi
- Värimuutos 3, kohtalainen
- Tahriutuvuus vähäistä

Värien hankauksenkesto

- värien hankauksenkesto hyvä niin märkä kuin kuivahankauksessa
- Purettamattomilla hieman parempi kuin puretetuilla

Värien valonkesto

- Purettamattomat näytteet valonkestoltaan hyviä, näytteiden välillä ei eroa
- Puretetut näytteet kohtalaisia. Haalistuneet keltaisen ruskeiksi. Näytteiden välillä haalistumisessa eroja → kirkkaan keltaiset haalistuneet enemmän, vaalean keltaiset vähemmän

Johtopäätökset

- Pietaryrtti populaatiot antavat toisistaan poikkeavia värejä
- Värinkesto-ominaisuuksissa ei ole merkittäviä eroja
- Värjäskyvyltään ja värinkesto-ominaisuuksiltaan pietaryrtti soveltuu hyvin värjäyskasviksi

Lähteitä

- Ellison, J. A. & Pick, C. 1984. Yrtit ruuanlaitossa. Teoksessa M. Stuart (toim.) Kauneutta ja terveyttä luonnonyrteistä. Hämeenlinna: Karisto.
- Hassi, T. 1977. Luonnonväreillä värjääminen. Helsinki: WSOY.
- Hynninen, S. 2009. Pietaryrtti värikasvina, pietaryrttipopulaatioilla värjätyn villan värisävy ja värinkesto. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Keskitalo, M. 1999. Exploring Biodiversity to Enhance Bioactivity in the Genus *Tanacetum* through Protoplast Fusion. Helsinki: University of Helsinki.
- Keskitalo, M., Linden, A. & Valkonen, J.P.T. 1998. Genetic and morphological diversity of Finnish tansy (*Tanacetum vulgare* L., Asteraceae). *Theoretical and Applied Genetics* 96: 1141-1150.
- Keskitalo, M. 2002. Kasviväritutkimus Suomessa. Kauno, kasvivärien tuotekehitysprojektin tiedotuslehti, No 1, 26.
- Klemola, M. 1978. Kasvivärjäys. Helsinki: Tammi.
- Piippo, S. 2005. Luonnon lääkeyrtit 3. Helsinki: Tammi.
- Piirainen, M., Piirainen, P. & Vainio, H. 1999. Kotimaan luonnonkasvit. Helsinki: WSOY.
- Räisänen, R. 2002. Anthraquinones from the Fungus *Dermocybe sanguinea* as Textile Dyes. Helsinki: University of Helsinki.
- Räisänen, R. 2009. Dye from Lichens and Mushrooms. Teoksessa T. Bechtold & R. Mussak. (toim.) *Handbook of Natural Colorants*. London: John Wiley & Sons.
- Saneck, K. 1984. Yrttien käyttö talouden hoidossa ja kosmetiikassa. Teoksessa M. Stuart (toim.) Kauneutta ja terveyttä luonnonyrteistä. Hämeenlinna: Karisto, 93-114.
- Stuart, M. 1984. Kauneutta ja terveyttä luonnonyrteistä. Hämeenlinna: Karisto.
- Sundström, C. & Sundström, E. 1983. Sienivärjäys. Helsinki: Otava.
- Sundström, E. 2003. Värjäämme yrteillä, sienillä ja jäkälillä. Karkkila: Mäkelä Oy.
- Suomen käsityömuseo. 2006. Jälkiväristyksiä: Värittämisneuvoja hyödyksi ja huviksi. Suomen käsityö museon julkaisuja; 24. Suomen käsityö museo: Jyväskylä
- Tetri, A-K. 2008. Luonnonvärjäys. Helsinki: Multikustannus.